

Gündelik Hayatın Tarihine Dokunma Çabası:

Mikro Tarihçilik ve Carlo Ginzburg

Mehmet Ertan

Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü

• • •

Özet

20. yüzyılın ikinci yarısında, niceliksel yöntemleri kullanarak genelleştirici sonuçlara ulaşan büyük anlatılara karşı, sıradan insanların gündelik hayatına odaklanmayı amaçlayan yeni bir tarih yazıcılığı gelişmiştir. Bu yeni tarih yazımı geleneğinin temsilcilerinden biri de mikro tarihçilik olmuştur. Makro tarihin görmezden geldiği sıradan insanları tarih yazımının merkezine oturtmaya çalışan mikro tarihçiliğin en önemli temsilcilerinden biri de Carlo Ginzburg'dur. Bu makalede mikro tarihçilik anlayışı hem onu doğuran sosyal ve düşünsel ortam üzerinden hem de en önemli temsilcilerinden biri olan Carlo Ginzburg'un *Peynir ve Kurtlar* isimli çalışması üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Makalede aynı zamanda Ginzburg'un tarih yazıcılığı üzerinden kültür tarihçiliğinin temel sorunlarından biri olan kurgu ile gerçek arasındaki ilişkiye de değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tarih yazımı, kültür tarihi, mikro tarihçilik, Carlo Ginzburg

The Attempt to Deal With the History of Daily Life: Micro History and Carlo Ginzburg

Abstract

The second half of the twentieth century witnessed the rise of a new historiography which criticized the quantitative generalized methods of the grand narratives and aimed to stress on the daily life of the ordinary people. Micro-history is one of the constituent of such a historiography. It focused on the ordinary people whom are neglected by macro analysis. The one of the most important representatives of the micro history is Carlo Ginzburg. In this article, the social and intellectual context which led to the rise of micro history was described and the basic principles of the micro history was examined through the one of the best example of this tradition, Carlo Ginzburg's *The Cheese and Worms*. Moreover, this article dealt with the basic problems of cultural history such as the relation between the fiction and reality within the context of the historiography of Ginzburg.

Keywords: Historiography, Cultural History, Micro History, Carlo Ginzburg

Gündelik Hayatın Tarihine Dokunma abası:

Mikro Tarihçilik ve Carlo Ginzburg

Georg G. Iggers, 20. yüzyıl tarih yazımının temel evrelerini incelediği çalışmasında, bu yüzyılın ilk yarısının, klasik tarihçiliğe karşı toplumsal tarihin meydan okumasına sahne olduğunu; ikinci yarısının ise sosyal bilim yönelimli tarih anlayışına karşı, bir yanı ile mikro tarihçiliğin, diğer yanı ile de farklı veçheleriyle post-modernist tarih anlayışının meydan okumasına sahne olduğunu belirtir (Iggers, 2000: 3).

En net örneklerini Ranke'de bulabileceğimiz klasik tarihçilik, birincil kaynaklara dayanmayan her türlü tarih yazımını reddetmekteydi. Belgelere dayalı bir tarih anlayışı için en uygun alan ise devleti odağına yerleştiren bir siyasi tarih anlatısı olmaktaydı. Üstelik kitlelerin henüz siyasal karar alma süreçlerine etkin olarak katılmadığı ve toplumsal bir özne olarak tarih sahnesine çıkmadıkları bir dönemde klasik tarihçiliğin varsayımları ciddi bir tehditle karşılaşmıyordu (Iggers, 2000: 25). 19. yüzyılın son çeyreği, bilhassa 20. yüzyılın ilk yarısı toplumsal düzende meydana gelen değişikliklere paralel olarak tarih yazımında da değişiklikleri beraberinde getirdi. Geniş kitlelerin siyasete katılımı üzerine temellenen demokratikleşme, nüfusun daha geniş kesimleri ile onların maruz kaldıkları koşulları hesaba katan bir tarih yazımını zorunlu kılıyordu. Tarih yazımının odağı siyasetten, topluma kayıyor, büyük adamların tarihi ile ilgilenmekten ziyade onları ortaya çıkaran toplumsal koşullara ağırlık veriliyordu. Toplumsal yapılara odaklanan bu sosyal bilim yönelimli tarih anlayışı tarihi nedensellikleri açıklamayı amaçlayan bir bilim olarak ele almaktaydı (Iggers, 1984: 27).

20. yüzyılın ikinci yarısı ise sosyal bilim yönelimli tarih anlayışının sert eleştirilere maruz kalmasını beraberinde getirdi. Bu eleştiri dalgasının bir parçasını da gündelik yaşamın varoluşsal sorunlarıyla ilgilenen ve sıradan insanları tarihsel analizlerin öznesi haline getirmeyi amaçlayan mikro tarihçilik oluşturdu. Bu çalışma, mikro tarihçilik geleneğinin en önemli temsilcilerinden biri olan İtalyan tarihçi Carlo Ginzburg'un tarihsel metodunu, hem tarihçinin en önemli eseri olan hem de mikro tarihçilik anlayışının en önemli çalışmalarından biri olan *Peynir ve Kurtlar* üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır.¹

Ginzburg, Marksist tarihçilik geleneğinden gelip mikro tarihçilik anlayışına yönelmiştir. Bu anlamda, Ginzburg'un şahsında sosyal bilim yönelimli tarih anlayışından mikro tarihçiliğe geçişin sosyal dinamiklerini takip edebilmek de mümkündür. Bu yüzden, Ginzburg'u daha iyi anlamak için üzerine oturduğu geleneğin ortaya çıkış koşullarını incelemek yerinde olacaktır. Bu çalışmada da, bu noktadan hareketle, önce "anlatıların dirilişi" ve mikro tarihçiliğin doğuş sürecine değinilecek; sonrasında ise Ginzburg'un tarih yazımından bahsedilecek ve bu bağlamda hem kişisel olarak Ginzburg'un tarihsel duruşunda hem de mikro tarihçilik anlayışında önemli bir yere sahip olan *Peynir ve Kurtlar* adlı çalışması incelenecektir.

1 Ginzburg'un *Peynir ve Kurtlar* adlı çalışması hem Georg G. Iggers, hem de Peter Burke tarafından mikro tarihçilik anlayışının en başarılı çalışmalarından biri olarak kabul edilir. Bkz. Iggers (2000: 113) ve Burke (2005: 37).

Mikro Tarihçiliğin Doğuşu

Iggers, sosyal bilim yönelimli tarih anlayışından bahsederken özellikle üç temel okulun varlığına değinir: (Ortodoks) Marksist tarihçilik, Fransız Annales geleneği ve Amerikan matematiksel iktisat tarihçiliği. Bu üç okulun taşıdığı ortak hassasiyetler teknolojik ilerleme ve ekonomik büyümeye duyulan inanç ile modernizme karşı hissedilen pozitif yaklaşımdır (Iggers, 2000: 5-6). 1960'lar ve sonrası ise bu anlamda toplumsal tarihçiliğin ve "büyük anlatıların" üzerinde yükseldikleri toplumsal temellerin aşınmasına sahne olmuştur. Bu toprak kayması makro analizlere dayanan sosyal bilim yönelimli tarihçilik anlayışının da ciddi biçimde sorgulanmasını beraberinde getirmiştir.

Savaşlar, insanlık tarihinde bir yandan trajik maddi ve manevi yıkımlar yaratırken, bir yandan da teknolojik ilerlemenin önünü açmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan teknolojik ilerleme üzerinden bu olguyu takip edebilmek mümkündür. Bu teknolojik ilerleme üretimin örgütlenmesinden kitle iletişim araçlarının gelişimine, tarih yazımından toplumsal hayatın en ufak hücrelerine kadar sarsıcı değişiklikleri beraberinde getirmiştir.² 1960'larla beraber teknolojik ilerleme, toplumsal muhalefet dinamiklerini öldürerek insanı tek tipleştirmekle suçlanır hale gelmiştir (Marcuse, 1968). Her ne kadar teknolojik gelişmenin yaygınlaştırdığı kitle iletişim araçlarıyla yaygınlığını daha da genişletmiş olsa bile 1968 hareketini besleyen damarlardan birinin de teknoloji karşıtlığı olduğunu iddia edebilmek mümkündür. 1960'larda teknolojik ilerlemeye karşı duyulan olumlu bakış açısının nasıl tersine döndüğünü gösteren en veciz anekdot İngiltere'de teknolojik gelişme ile özdeşleştirdikleri bilgisayar kullanımını reddeden öğrenci grubunun tavrıdır (Tariq Ali, 1998: 13).

Toplumsal tarihçiliğin olumlu bir bakış açısı atfettiği ekonomik büyüme de 1973 petrol krizi ile durmuştur. Bu krizle beraber Avrupa

2 Teknolojik ilerlemenin tarih yazımında yarattığı en önemli değişiklik, bilgisayar teknolojisinin gelişmesiyle beraber nicel tarihçilik anlayışının daha da kuvvet kazanması olmuştur. Bu olgu ve mikro tarihçilik anlayışının buna yönelik tepkisine ileride değinilmeye çalışılacaktır.

kapitalizminin mevcut ekonomik eğilimleri (sosyal refah devleti anlayışı) sorgulanmaya başlanmış ve ekonomik büyümeye ve onun olumluluğuna dair duyulan sarsılmaz inanç terk edilmiştir. Hobsbawm'ın tabiri ile 1973'ten sonra, Sovyetlerin yıkılmasına kadar ilerleyen süreç, istikrarsızlık içerisinde yönünü kaybetmiş bir dünyanın tarihi olmuştur (Hobsbawm, ? : 487). Bu ekonomik kriz sadece Avrupa sosyal refah rejimlerinin değil aynı zamanda ona olumlu bir rol biçen toplumsal tarihçiliğin varsayımlarının da sorgulanmasını beraberinde getirmiştir.

Bu iki özellik (teknoloji kullanımı ve ekonomik büyümeye duyulan saygı) ile beraber toplumsal tarihçiliğin paylaştığı bir diğer hassasiyet de modernizasyonun olumlu bir güç olduğuna dair duydukları inanç olmuştur (Iggers, 2000: 103). Bu modernleşmeci bakış açısının önemli veçhelerinden biri de Batı'nın biricikliğine duyulan inançtı. Bu düşünce batı dışındaki dünyanın varlığından haberdar olmamayı da beraberinde getiriyordu. Batının kendisi dışındaki bir Üçüncü Dünya ile tanışması ise ancak 1960'larda gerçekleşebilecekti. Bu tanışmayı daha da ağır kılan ise tanışmanın kendisinin, Cezayir ve Vietnam Savaşları gibi travmatik olaylar üzerinden gerçekleşmesiydi. Bu duruma bir de Amerika'daki siyah hareketi üzerinden Batı'nın kendi içindeki ötekiyle tanışması eklenince, Batı'nın biricikliği üzerine kurulu olan modernist ilerlemeci paradigma da yara almaya başlamıştır. Bu çatırdamadan, modernizmle kurduğu ilişkiden dolayı, toplumsal tarihçilik ve büyük anlatılar da olumsuz biçimde etkilenmiştir (Joyce, 1997: 350).

Toplumsal yapılara ve süreçlere odaklanmış olan sosyal bilim yönelimli tarihçilik itibar kaybına uğramıştı. Tarihin odağı toplumdan kültüre doğru kayarken, toplumsal yapı ve süreçlere yapılan vurgu da yerini gündelik ilişkilerin sıradan gözükken olaylarına bırakıyordu. Tarihçilerin sordukları yeni sorular, tarih yazımında İngiliz tarihçi Lawrence Stone'un tabiri ile "anlatıların dirilişinin" (*the revival of narrative*) önünü açmıştı (Bkz. Stone, 1979). Tarihçilerin kendilerini diğer sosyal bilimlerin doğrudan yardımlarından ayırmlaştırarak özgün teorisyenler olmaları, odak noktalarının toplumdan kültüre kayması

ve bununla ilintili olarak sosyoloji yerine antropolojiye dönmeleri bu eğilimin en temel özellikleri olarak belirmişti (Eley, 1996: 199).

1970'lerden itibaren sınai büyüme ve yükselen ekonomik beklentilere yönelik ön kabullerin sarsılması postmodernist kültürü besleyen, bu kültür tarih yazımını da etkilemiş ve tarihin konusunu toplumsal yapı ve süreçlerden gündelik yaşam kültürüne kaydırmıştır. (Iggers, 2000: 14-15) Post-modern tarih yazımı, sosyal bilim yönelimli tarih yazımına yönelik getirilen eleştirilerden sadece biridir. Sosyal tarihçiliği monolitik bir bütünlük olarak ele almak, tıkanıklığa düştüğü noktada artık bittiği sonucuna ulaşılmasına ve sosyal tarihçiliğin içine düştüğü krize karşı bizzat sosyal tarihçiliğin kendi içinden gelen cevap arama çabalarının göz ardı edilmesine neden olabilir (Eley ve Nield, 1997: 367-368). Bu noktada, bu çalışmada kendisinden sıklıkla yararlanan Iggers, büyük anlatılara dayalı sosyal bilim yönelimli tarihin krizine, yine sosyal tarihçiliğin sınırları içerisinde cevap bulma çabalarını tamamen göz ardı etmektedir. Bu çabanın en net ifadelerinde biri de İngiliz Marksist tarihçiler okulu olmuştur. Özellikle bu tarihçiler kuşağının önemli bir üyesi olan Thompson'un aşağıdan tarih yazımı, gündelik yaşamın sıradan insanlarını tarih yazımının odağına çekmeye çalışırken az sonra değineceğimiz mikro tarihçilerin çalışma eksenlerini etkilemiştir.

Thompson'un temel kaygısı yapılar üzerine odaklanan sosyal bilim yönelimli tarih anlayışını özne merkezli yeni bir tarih yazımıyla ikame etmektir. Bu süreçte tarihin öznesi daha önce tarihe dâhil edilmemiş olan alt sınıflardır. Annales geleneğini yapılar üzerine odaklanmakla eleştiren Thompson, Ortodoks Marksist tarih yazımını ise altyapı-üstyapı dikotomisine hapsolmekle eleştirir ve tarihin motoru olarak bu dikotomi yerine sınıf mücadelesini ele alır. Tarih yazımı açısından klasikleşen *The Making of the English Working Class* (İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu) isimli çalışmasında sınıf olma halini, ekonomik ilişkilerin doğurduğu yapısal bir kategori olmaktan çok, sınıf mücadelesine dayanan deneyimlerin ilişkisel bir ürünü olarak değerlendirir. Böylece tarihin ana öznesi soyut kategoriler veya ekonomik yapılar olmaktan çıkarak, bizzat bu deneyimlerin faili olan alt sınıflar olur. Thomp-

son'un geleneksel Marksist tarih yazımını eleştirmek için sığındığı limanlardan biri de kültür kavramı olmuştur. İngiliz işçi sınıfının direnişini kendi geleneklerinde arayan Thompson, bunu yaparken kültürün kendisine kurucu bir rol atfeder ve sınıf bilincinin gelenekler ve değerler sistemi gibi kültürel deneyimlerde vücut bulduğunun özenle altını çizer (Thompson, 1968: 10-11). Bu, ekonomiyi temel alan Ortodoks Marksizm'e duyulan tepkinin bir ürünüdür. Bunun dışında gündelik yaşama odaklanmak da ister istemez kültüre yönelmeyi de beraberinde getirmektedir ki bu yönüyle de Thompson'un tarih yazımı yavaş yavaş filizlenmeye başlayan yeni kültür tarihçiliğiyle paralellikler gösterir, hatta ona ilham verir (Kaye, 1995: 167-221)³.

Anlatıların diriliş sürecinin çocuklarından biri de mikro tarihçilik olmuştur. Peter Burke, 1970'lerden itibaren yeniden önem kazanan kültür tarihçiliğini incelediği *What is Cultural History*⁴ isimli çalışmasında mikro tarihçiliğin, topluma teleskopla bakmakta olan sosyal tarihçiliğe karşı, topluma mikroskopla bakmayı ve bu yolla büyük anlatıların içinde erimiş olan somut bireysel ve yerel deneyimlere tarihsel süreçte daha geniş yer vermeyi amaçladığını belirtmektedir. Burke'e göre mikro tarihçilik anlayışına üç açıdan bakılabilir: Birincisi yerel kültürlerin özgüllüğü noktasını kullandığı nicel yöntemlerle göz ardı eden ve sadece soyutlaştırılmış genel eğilimlere değinen iktisat tarihi modeline bir tepki olması, ikincisi toplumsal belirlemcilikten uzak kalmak ve karmaşık sosyal gerçekliği anlamak için tarih ile antropolojiyi buluşturması, üçüncüsü ise Batı merkezli ilerlemenin büyük anlatılarının yarattığı hayal kırıklığına karşı duyulan bir tepki olmasıydı (Burke, 2004: 43-44).

Mikro tarihçiler, sosyal tarihçiliği soyut kavramlar üzerinden büyük anlatılar yaratmakla suçlamaktaydı. Buna karşılık, daha köşesiz kavramlar kullanarak önyargısız sınıflandırmalar ortaya koymaya çalışıyor ve her türlü basitleştirmeye, keskin tipolojilere, kutuplaştır-

3 Bu çalışmanın Türkçesi için, bkz. Harvey J. Kaye, *İngiliz Marksist Tarihçiler*, çev. Arife Köse, İstanbul: İtişim, 2009

4 Bu çalışmanın Türkçesi için, bkz. Peter Burke, *Kültür Tarihi*, çev. Mete Tuncay, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006

malara karşı çıkıyorlardı. Mikro tarihçiliğe göre, tarihçiler, genellemeler peşinde koşmak yerine karmaşık gerçekliği betimleyici yöntemleri derinlemesine kullanarak aktarma yoluna gitmeliydiler (Levi, 1991: 110). Soyut kavramların kullanılması yerine deneyime yapılan vurgu, mikro tarihçiler üzerindeki Thompson etkisine işaret etmekteydi.

Mikro tarihçilik, kesin olarak belirlenmiş sınıflandırmalar yerine bireylerin tarihsel öznelerle olan ilişkileri üzerine bina edilen “insanileştirilmiş” bir tarih anlayışı oluşturmayı amaçlamaktaydı. Bu anlayışın iki önemli temsilcisi olan Carlo Ginzburg ve Carlo Poni’ye göre, tarihçilerin yararlandıkları tek boyutlu arşiv bilgileri, beşeri ilişkilerin karmaşıklığını anlamayı amaçlayan antropolojik araştırma yöntemleri ile birleştirilirse ve bu zeminde araştırma evreni daraltılıp tarihi belgeler zamansal ve mekânsal bağlamı içinde eleştirel bir okumaya tabi tutulursa, birey sosyal bir bağlam içinde tarihsel bir özne olarak var olabilirdi (Revel, 2000). Mikro tarihçilik, bu iki önemli temsilcisinin yapmış oldukları bu eleştiriden de takip edilebileceği üzere, araştırma düzlemini daraltıp bu düzlemde yaşanmış olan tarihsel deneyimleri yeniden inşa ederek yeni bir sosyal tarih anlatısı oluşturmayı amaçlıyordu.

Mikro tarihçilerin, makro tarihsel analizlere yönelik eleştirilerini etiksel ve yöntemsel olarak iki ana başlık altında toplayabilmek mümkündür. Etiksel açıdan sosyal bilim yönelimli tarihin büyük anlatılarının ulaşmış olduğu genellemelerin, sıradan insanların görmezden gelinmesi üzerine kurulu olduklarını düşünüyorlardı. Bu yüzden tarihsel analizlerin konusunu marjnlere ve sıradan insanlara doğru kaydırarak, gündelik yaşamın varoluşsal sorunlarını tarihsel analizlerin konusu haline getirmek ve tarihi daha da “insanileştirmek” istiyorlardı (Iggers, 2000: 104).

Bu etiksel eleştiri aslında yöntemsel bir kaygıya da dayanıyordu. Mikro tarihçiler, makro tarihsel analizlerin, ancak açıklamayı amaçladıkları toplumun küçük ölçekli gerçekliklerine karşı sınıp ayakta kalabildiği takdirde geçerli olabileceğine inanıyor ve bu yüzden de bütün toplumu değil, onun içinden bir kesiti ele alıyorlardı. Bunu

yaparken de büyük anlatıların geçerliliği noktasında soru işareti yaratmak istercesine istisnai mekânları ve kişileri kendilerine konu alarak, büyük anlatıların ulaştıkları genellemelerin, sıradan insanların somut yaşamlarında karşılığının bulunmadığını göstermeye çalışıyorlardı.

Toplumsal tarihe yönelik getirmiş oldukları eleştirinin yönemsel boyutu ise, sosyal bilim yönelimli tarihin kullanıyor olduğu niceliksel tarih yöntemine duydukları güvensizlikten kaynaklanıyordu. Mikro tarihçiler nicel yöntemlerin *ne* sorusuna cevap vermekte başarılı olduğunu ancak *neden* sorusuna cevap vermek konusunda aynı başarıyı gösteremediklerinden yakınmakta ve bunun yerine neden sorusuna cevap verebilecek niteliksel yöntemlerin kullanılmasını tavsiye etmekteydiler (Stone, 1979: 9). Aynı dönemlerde sosyal antropologların yapıtlarının ve yöntemlerinin keşfinin de mikro tarihçiliğin serpilmesinde büyük etkisi olmuştur (Burke, 2005: 38).

Ginzburg, belirli bir tarihsel dönemde tabi sınıfların inanç ve davranış biçimlerinden oluşan karmaşık bir toplam olarak kültür kavramının, tarihe bizzat antropoloji tarafından kazandırıldığını belirtir. (Ginzburg, 1999: 8) Tarih sıradan insanların gündelik yaşamlarını anlamak için kültüre yöneldikçe, antropolojiye de yakınlaşmıştır. Tarih yazımında “öteki”yi anlamak konusunda yapılan vurgunun artmasıyla, tarihin Batı dışındaki yazısız “öteki”leri anlamayı amaçlayan antropolojiye başvurması ilk elde anlaşılır görülebilir. Ancak tarih ile antropoloji arasında kurulan ilişki çok daha fazlasını içerir. Antropolojinin kültürel farklılığa yaptığı vurgu, gündelik kültürü merkeze almaya başlayan tarihin kendi anlatısını da çoğulcılaştırmasını sağlar. Bu anlamda sosyal antropolojiyle etkileşim içindeki sosyal tarihçilik, tekil büyük anlatıları çoğulcılaştırarak, daha önce tarih yazımında kendisine yer bulamayan sınıfların, seslerini duyurmasına olanak sağlar. Mikro tarihçilerin antropolojik yöntemleri kullanması da böylesi bir hassasiyetten beslenir. Metodolojik anlamdaysa sosyal antropologların kullanmış oldukları saha araştırmaları ve nitel yöntemler, mikro tarihçilerin sınırlı bir mekânda nitel yöntemlerin kullanılmasına dayanan tarihsel araştırmalarına esin kaynağı olmuş ve mikro tarihçilik anlayışının üzerine temellendiği monografik çalışmaların önünü açmıştır denebilir.

Tarihsel araştırmaların odağına o zamana kadar ihmal edildiğine inandıkları sıradan insanların gündelik sorunlarını yerleştiren ve bunu yaparken de niteliksel yöntemlerle neden sorusuna yanıt vermedi amaçlayan mikro tarihçilik anlayışını, artık bu tarihsel yönelimin belki de en başarılı temsilcilerinden birisi olan Ginzburg üzerinden daha da derinlemesine inceleyebiliriz.

Mikro Tarihin Güçlü Sesi: Carlo Ginzburg

Mikro tarihçilik anlayışının en kuvvetli şekilde vücut bulduğu yer İtalya olmuştur. Carlo Ginzburg da İtalya’da *Microstaria* olarak bilinen ve *Quderni Storici* dergisi etrafında bir araya gelen bu geleneğin en önemli temsilcilerinden biridir. Aslında Marksist bir kariyerden, mikro tarihe geçiş yapan Ginzburg’un bu seyri hem yaşadığı dönemin tarih yazımının genel eğilimine uygun düşer hem de çağdaşı olan İtalyan mikro tarihçilerin hikâyelerine benzer. Carlo Ginzburg gibi Carlo Poni, Giovanni Levi ve Edoardo Grendi de tarihçilik kariyerlerine birer Marksist olarak başlayıp daha sonrasında mikro tarihçiliğe doğru evrilen bir seyir izlemişlerdir. Bu geçişin altında yatan nedenler hem Marksist öğretilerin ekonomik büyüme kavramından yola çıkarak makro-tarihsel analizlere itibar etmeleri hem de İtalyan Komünist Partisi’nin kurumsallaşmış bürokratik yapısının yarattığı sıkıntı olmuştur (Iggers, 2000: 109-110).

Ginzburg, sosyal bilim yönelimli tarih anlayışını, özellikle ekonomik büyüme olgusu ile kurduğu sorunsuz ilişkiden dolayı eleştirmekte ve gerçeğliğin ancak mikro düzeyde sıradan insanların gündelik yaşamlarından yola çıkarak anlaşılabileceğini savunmaktaydı (Ginzburg, 2003). Ginzburg’un toplumsal tarihçiliğe ilişkin eleştirisi bir diğer yanıyla da bu tarih yazımının kullanmakta olduğu niceliksel yöntemlerden ve bu nicel teknikleri kullanarak ulaştıkları katı genellemelerden kaynaklanmaktaydı. Nicel yöntemler, insanları sayılar içerisinde boğmakta ve insandan arındırılmış bir tarih anlayışını beslemekteydi. Sayılar içerisinde boğulan insanlar bir güruhun parçası haline gelmekte ve bu nicel verilerin kullanılmasıyla ulaşılan genellemeler insanları cansız soyutlamalar içinde eriterek kendi öznelликlerini yitirmelerine neden olmaktaydı (Schutte, 1976: 305).

Tarihsel perspektifinin Gramsci'nin halk kültürü ve ezilen sınıfların tarihi üzerine yazdığı notlardan beslendiğini belirten Ginzburg'a göre (Ginzburg, 1992) bireyleri bir grubun parçası haline çeviren büyük anlatılar yerine halk kesimlerinden gelen bireylerin yaşamlarını yeniden inşa ederek tarihi alt sınıflar için yeniden yazmak mümkündür. Bu ise niceliksel yöntemlere dayanan makro analizlerin terkinin zorunlu kılmaktaydı.

Ginzburg'a göre, niceliksel tarih yöntemi aynı zamanda sayılara çok büyük anlamlar atfederken, onu mutlaklaştırmakta ve gerçeği yeniden kurmamıza engel olmaktadır. Bu yargısını şu şekilde somutlaştırır (Ginzburg, 1999: 16-17):

Kitap ticaretinin büyük miktarını oluşturan almanaklar, şarkı kitapları, din kitapları, aziz hikâyeleri, bütün risale edebiyatı bugün bize hareketsiz statik ve değişmez gelmektedir. Ama o günün okurları tarafından nasıl okunmuşlardır acaba? O okurların önceden var olan sözlü kültürü kitabın kullanımına doğrudan nasıl yansımış, onu nasıl değiştirmiş, belki de özünü bile değiştirecek şekilde nasıl yeniden işlemiştir.

İşte Ginzburg'a göre nicel yöntemler nasıl ve niçin sorularına cevap vermekten uzaktır. Ginzburg, nicel yöntemleri bu şekilde eleştirdikten sonra yerine kurduğu alternatif modelde -diğer mikro tarihçilerin yaptığı gibi- geçmişin retrospektif bir okuması olarak nitelendirilebileceğimiz ve mikro tarihçiliğin üzerindeki sosyal antropolojinin etkilerini görebileceğimiz "yoğun betimleme" (*thick description*) yönteminden yararlanır (Meddick, 1995: 49). Yoğun betimleme yöntemi, tarihsel araştırmalarda aslen bir antropolog olan Clifford Geertz'in etkisiyle kullanılmaya başlanmıştır. Geertz'e göre kültür, öznenin zihninde saklı kalmaz ve gündelik deneyimlere sinmiş olan semboller üzerinden takip edilebilir. Yoğun betimlemenin amacı da bu sembollerini yorumlamak; ötekini önyargılarımızla anlamlandırmak yerine, onu olduğu gibi kavramaya çalışmaktır. Buradan türeyen yorumcu teori ise soyut formülasyonlar üzerinden bir genellemeye ulaşmak yerine katmanlı bir betimleme yapmayı amaçlamaktadır (Geertz, 1973: 26-27). Bu anlamda, tarihçiye düşen görevse eldeki malzemelerden yorum üretmektir.

Geertz'in yoğun betimlemesi "öteki" olanı kendi "niçin"leri içinde anlamaya çalışan tarihçiye uygun bir araç sunar. Tarihin arşivlerinde sessizliğe terk edilen geçmişin sıradan insanlarına konuşma imkânı sunar. Yoğun betimleme belli bir tarihsel bağlamın bütün yönleriyle anlaşılmasını sağlar, yani senkroniktir; ancak tarihsel değişme sürecini yakalamaktan uzaktır yani diyakronik değildir (Sewell, 1999: 36-40). Belli bir tarihsel anı resmetmeye çalışan mikro tarihçiler için bu eksiklik hayati olmayabilir. Mikro tarihçilere göre, Geertz'in yoğun betimlemesi başka bir noktada tıkanma içerisinde kalır. Bu defa da birey, bağlı bulunduğu kültürün içerisinde erir. Birey hakkında yorumlara, ancak onu da mensubu kabul ettiğimiz kültürün genel özelliklerinden ulaşılabılır hale gelinir. Yani betimleyici antropoloji de yorumladığı sembol ve işaretlerden yola çıkarak bir homojenleştirme eğilimi içerisindedir; hâlbuki mikro tarihçiler bu sembol ve işaretleri bir toplumsal çeşitliliğe referans sunacak şekilde tanımlamaktadırlar (Levi, 1991: 103).

Yoğun betimleme yöntemi, mikro tarihçiler tarafından Geertz'deki anlamı ile kullanım bulmamış olsa bile, gündelik yaşamın içine sinmiş olan sembollere karşı tarihçilerin algılarının daha açık olması gerektiği noktasında bir uyarıyı mikro tarihçilere kazandırmış olabilir. Özellikle Geertz'in ortaya koyduğu yorumlayıcı teorinin bu anlamda Ginzburg'u etkilediğini öne sürmek mümkündür. Ginzburg, kendisi ile yapılmış olan bir röportajda, bilim adamından ziyade bir dedektif olarak ele aldığı tarihçiye, gündelik yaşamın içerisine sinmiş işaretleri bulma ve ipuçlarını yorumlama payesi biçmiştir (Ginzburg, 2003:1). Böylece Ginzburg, nicel verilerin kullanılması ile gerçekleştirilen genellemelere karşı; gündelik yaşamın sembollerini hiçbir makro anlamın parçasını haline getirmeden kendi öznellikleri içinde ele alma yoluna gider.

Ginzburg'un tarih yazımında belki de en dikkat çekici nokta, anlatı ve belgeler daha geniş anlamda da edebiyat ile tarih arasında kurmuş olduğu karşılıklı alışveriş ve sentezdir. Ginzburg, o zamana kadar tarih yazımının bilimselliği ile edebi boyutu arasında kurulan dikotominin, antropoloji etkisiyle aşındığını belirtir (Zambelli, 1985: 984). Mikro tarihçilik anlayışı üzerine düşüncelerini derlediği makale-

sinde de Ginzburg, *Peynir ve Kurtlar*'ı kaleme alırken Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ından metodolojik olarak etkilendiğinin altını özenle çizer. Tolstoy'un bu çalışması bir anlamda Napolyon savaşları döneminin tarihini, o dönemin farklı öznelerini tartışmaya katarak yeniden inşa etmektedir. Ginzburg'a göre *Savaş ve Barış*, bir tarihsel fenomen, ancak onu meydana getiren bütün öznelerin yapmış oldukları eylemlerin yeniden inşası ile mümkündür anlayışının somut olarak vücut bulmuş halidir (Ginzburg, 1993: 24). Ginzburg edebiyat ile tarih arasındaki bağı belli bir tarihsel sürece katılan öznelerin eylemlerini yeniden inşa etmesi noktasında kurar ve edebiyatın veya anlatının tarihçiye sunacağı açılımların altını çizer. Ancak Ginzburg anlatılardan yararlanırken belgeleri kullanmayı da göz ardı etmez; hatta belgelerin sağlamasını yapmak için anlatıları, anlatıların eksikliğini kapatmak için belgeleri kullanır ve bu sayede her iki unsur arasında birbiri olmadan var olmayacak bir tarih yazımı yaratır.

Ginzburg, tarihsel çalışmalarında belgelerden geniş ölçüde yararlanır. *Peynir ve Kurtlar* adlı çalışmasında, Meneccio isimli değirmencinin engizisyonda yargılanması kayıtları üzerine kuruludur. Ancak sıradan insanların ve tabi sınıfların yaşamını kendine konu edinen Ginzburg için geniş ölçüde yararlandığı resmi belge ve kayıtlar da tam anlamı ile güvenilir değildir. Bu güvensizliğini ise şu şekilde ifade eder (Ginzburg, 1999: 9):

Bugün bile tabi sınıfların kültürleri sözlüdür. Tarihçilerin 16. yüzyıl köylüleriyle konuşmaları mümkün olamayacağına göre, hemen hemen tümüyle yazılı kaynaklara bağımlı kalmak zorundadırlar. Bu kaynaklar da iki kat daha dolaylıdır; hem yazılı oldukları için hem de az çok açık bir biçimde egemen kültüre bağlı kişiler tarafından yazıldıkları için.

Ginzburg'un kullandığı resmi belgelere karşı güvensizliği hem yukarıdaki alıntıda gayet net ifade ettiği unsurlardan hem de kaynaklara bu derece bağımlılığın kendisine Rankeci belgencilik anımsatmasından kaynaklanır. Belgelere duyduğu güvensizliğe karşı ortaya koyduğu formülasyonun ilk ayağını gündelik yaşam içerisindeki sembollerin yorumlanması alır ki *Peynir ve Kurtlar* adlı çalışmasında bunu sıkça kullanmıştır. Belgencilik karşı mücadelenin ikinci ve önem-

li ayağını ise anlatılar oluşturacaktır. Anlatılar, koşullardan ziyade insanlara, genelden ziyade özel olana odaklanmakta (Stone, 1979: 3-4); Ginzburg'a hem belgencilğe hem de genelleştirici büyük anlatılara karşı bir mücadele mevzisi kazandırmaktaydı. Ginzburg da, diğer mikro tarihçiler gibi, anlatılardan hem belgelerin sınırlarını çizmek hem sosyal tarihçiliğin kullanmış oldukları niceliksel metotlardan kaçınmak ve geleneksel tarihin varsayımlarından uzaklaşmak için yoğun anlamda yararlanmaktaydı (Levi, 1991: 105-106). Üstelik sözlü kültürün bir parçası olan alt sınıfları incelerken, sözlü anlatıların kullanılması, incelenen konuya karşı daha empatik bir bakış açısının oluşmasını sağlamaktaydı.

Ginzburg'da anlatılar ve belgeler beraber kullanılırken, bu kullanımın sınırlarını da yine anlatılar ve belgeler arasındaki ilişki çizmekteydi. Belgelere olan güven onların anlatılarla örtüşmesinde aranırken, anlatıların kullanılmasının sınırlarını da, belgelerle örtüşmesi belirlemekteydi. Anlatılarla belgeler arasında kullanılan ilişki birbirlerine rağmen değil, birbirleriyle beraber olan bir ilişkiydi. Anlatıların varlığı, Ginzburg'un, klasik tarihçiliğin belgencilğine düşmesini engellerken; belgelerin varlığı da tarihçinin, post-modernist kurguculuğa düşmesine engel olmaktadır. Ginzburg, anlatılar ile belgeler arasında bir işbirliği önerirken, bu işbirliğinin post-modernist teorisyenlerle, bilimsel tarihçiler arasında bir uzlaşma amacı taşımadığını; tersine her iki tarafı da sinirlendireceğini de iddia etmekteydi (Ginzburg, 1999b: 2).

Ginzburg'da anlatıların bu denli kritik bir rol alması, tarihçinin gerçeklik ile kurduğu ilişkide de bir soru işaretinin doğmasına neden olmuş olabilir. Nitekim toplumsal tarihçiliğe karşı yapılan meydan okumanın vardığı sonuçlardan biri de gerçek ile kurgu arasındaki ayrımı silikleştiren ve tarihsel metinlerin dışında bir gerçekliğe inanmayan post-modernist tarih yazımıdır. Post-modernizmin anti-otoriter duruşunu ve şüpheciliğini paylaştığını belirten Ginzburg, sonrasında kendi şüpheciliğini Derrida'nın şüpheciliğinden ayırır. Ginzburg, kendi şüpheciliğinin, bir hipotezin yanlıslanabilir olması gerektiğini savunan Karl Popper'in şüpheciliğinden beslendiğini vurgula-

maktadır (Ginzburg, 2003:9). Derrida nezdinde post-modernist düşünürlerin şüpheciliğini ise tarihçilerin önüne engeller dikmekle suçlamaktadır (Clark, 2004: 79).

Ginzburg, anlatılara geniş bir yer vermekle beraber, tarihsel bir gerçekliğin var olduğuna dair kuvvetli bir inanca sahiptir. Ginzburg'a göre tarih yazımı zaten geçmişte yaşanmış olan olayların art arda dizilmesi suretiyle geçmişin resminin çizilmesidir. Bir inşayı kendi içerisinde barındırır, ancak bu yeniden inşadır. Var olan gerçeklere dayanılarak yapılan bu yeniden inşaada (*reconstruction*) gerçeklerden yola çıkılır. Eğer tarihsel gerçeklik yoksa tarih yazımının da zaten bir anlamı kalmamaktadır (Ginzburg, 2003:8). Bu noktada Ginzburg gerçekliğin olduğunu reddeden katı anti-pozitivist tarihsel tutumu ters döndürülmüş bir pozitivizm olarak nitelendirir (Ginzburg, 1991: 83). *Evidential Paradigm* (Kanıtsal Paradigma) olarak nitelendirdiği tarihsel yaklaşımı ile de Ginzburg, gerçeklerden yola çıkarak tarihçinin hipotezler üretmesini ve bu sayede geçmişini yeniden inşa etmesini savunur (Clark, 2004: 79).

Hobsbawm, aşağıdan tarihçilik anlayışını incelediği makalesinde, tarihçilerin sıradan insanları tarih yazımının öznesi haline getirmeye çalışırken inceledikleri kaynak ve belgelerde bulunan bölük pörçük bilgileri uyumlu bir biçimde bir araya getirmeleri gerektiğini, bunun için de neyi aradıklarını bilmeleri gerektiğini belirtmekteydi. Hobsbawm bunun için de tarihçilerin buldukları verileri süzgecinden geçirecekleri bir hipotezlerinin olması gerektiğinin altını çizmekteydi (Hobsbawm, 1999: 319). Bu anlamda Ginzburg'un, tarihsel yaklaşımının, kendisini, Hobsbawm'ın uyardığı tuzaktan koruduğunu iddia edebiliriz. Tarihçinin şu ana kadar ana hatlarıyla belirtilen tarih anlayışının en billur örneği ise mikro tarihçilik anlayışının en yetkin örneklerinden biri olarak nitelendirilen *Peynir ve Kurtlar* adlı çalışmasıdır. Bu çalışmanın analizi dar anlamda Ginzburg'un, daha geniş anlamı ile mikro tarihçiliğin temel yönelimlerini ortaya koyması bakımından yararlı olacaktır.

Mikro Tarihçiliğin En Billur Örneği: *Peynir ve Kurtlar*

Ginzburg'un en bilinen eseri olan ve mikro tarihçilik anlayışının en başarılı örneklerinden birini teşkil eden *Peynir ve Kurtlar: Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni* adlı çalışması 1976'da kaleme alınmıştır. Bu dönemin tam da mikro tarihçilik anlayışının ilk evrelerine tekabül ettiğinin göz önünde bulundurulması gerekir. Bu çalışma sadece mikro tarihçiliğin en başarılı örneklerinden biri olması vesilesi ile değil, aynı zamanda Ginzburg'un yukarıda anlatılmaya çalışılan tarih yazımının da en somut örneğini teşkil etmesi bakımından da incelenmeye değerdir.

Peynir ve Kurtlar, 16. yüzyılda Friuli'de yaşamış olan Dominco Scandella adlı, Menocchio takma adlı bir değirmencinin düşünce evrenine odaklanır. Düşüncelerini aşağıda daha detaylı inceleyeceğimiz Menocchio'ya göre dünya kaostan türemiştir; aynen bozulan peynirden üreyen kurtlar gibi. Menocchio'nun sıra dışı evreni, onun engizisyonunda yargılanarak öldürülmesine neden olacaktır. *Peynir ve Kurtlar* da engizisyon kayıtları üzerinden sıra dışı bir değirmenci olan Menocchio'nun düşünce evrenine ve Menocchio üzerinden halk kültürünün yeniden kurulmasına odaklanır.

Ginzburg, Menocchio üzerinden halk kültürüne odaklanırken kendi çalışmasının, daha öncesinde halk kültürü üzerine yapılmış çalışmalardan nasıl farklılaştığını özellikle belirtir. Ginzburg'un halk kültürü, Mandrou'nun bahsettiği gibi egemen sınıflarca dayatılan kültürel ürünleri pasif bir biçimde alımlamaz. Halk kültürü, Bakhtin gibi araçlardan bağımsız sadece dönemin özneleri üzerinden romantize edilerek de anlaşılabilir. Ginzburg, Foucault'yu da, dışlama eylemiyle ilgilenirken dışlananların kendisiyle hiç ilgilenmemekle ve ilgilendiği vakıya mutlak dışarıdan bir bakış geliştirmekle suçlar. (Ginzburg, 1999: 9-13)

Ginzburg'un bu çalışması, halk kültürünü inşa ederken sadece bir kişinin zihinsel süreçlerine odaklanması bakımından mikro tarihçiliğin aşırı bir örneği olarak suçlanır. *Peynir ve Kurtlar* ile benzer dönemlerde kaleme alınan (1975) ve mikro tarihçilik çalışmalarının önemli

örneklerinden biri olan *Montaillou*'da, Emmanuel Le Roy Laudrie'nin mikrokosmozu Fransa'nın Languedoc bölgesindeki Montaillou kasabasıdır. Le Roy Laudrie, Ginzburg gibi, engizisyon kayıtlarından yola çıkarak bu kasabadaki maddi ve zihinsel dünyanın resmini çizer. Ginzburg, LeRoy Laudrie'ye kıyasla ölçeğin bu kadar küçük olmasını şu şekilde savunacaktır: "Kaynaklar bize yalnızca belirsiz kitleleri değil tek tek kişilikleri de yeniden kurma imkânı veriyorsa, bunu görmezlikten gelmek saçmalık olur. Birey kavramının tarihsel boyutunu alt sınıflara doğru genişletmek kayda değer bir amaçtır" (Ginzburg, 1999: 15).

Çalışma, İtalyan tarihçi Poni tarafından icat edilen "istisnai olarak normal" olana ulaşmayı amaçlayan mikro tarihçiliğin bu varsayımına da uygun hareket eder. İstisnai olarak normal, bir olay veya birey üzerinden toplumsal ve kültürel sistemlerin tutarsızlıklarını ifade etme çabasını anlatmak için kullanılmaktadır (Burke, 2005: 40). Ginzburg da İtalyan mikro tarihçilik anlayışının "istisnai olarak normal" in üzerinde yükseldiğini ifade eder (Ginzburg, 1993: 33). *Peynir ve Kurtlar*'da da "istisnai olarak normal" olan Menocchio örneği, hem istatistiksel çoğunluğun bir parçası olmaktan ne anlaşılabileceğini açıklamaya yardımcı olur hem de halk kültürünün örtük olanaklarını tanınamızı sağlar. (Ginzburg, 1999: 15)

Peynir ve Kurtlar'a konu olan mekân, Kuzey İtalya'daki Fruili kasabası, arkaik özelliklerini hala koruyan, Venedik egemenliği altında olmakla beraber, feodal soyluluğun gücünü hala devam ettirdiği ve serfliğin hala var olduğu bir kasabadır; bu anlamda dönemin İtalyan kasabalarından farklılık gösterir (Ginzburg, 1999: 36). Çalışmanın üzerine odaklandığı Menocchio'nun kendisi zaten başlı başına sıra dışı bir karakterdir. Ginzburg'un mahkeme kayıtlarından yola çıkarak ortaya koyduğu ve Menocchio'nun idamına neden olan ifadeler bu sıra dışılığı en net şekilde ortaya koyar. Menocchio, kiliselerde Latince kullanılmamasına karşı çıkar, çünkü bunun yoksulların kendilerini savunma hakkını zedelediğini düşünür; Meryem'in bakire olmadığını, dolayısı ile İsa'nın da Tanrının oğlu olmadığını, Meryem'in kocası ve İsa'nın babasının Yusuf isimli bir marangoz olduğunu öne sürer;

bütün tek tanrılı dinlerin eşit olduğunu ve Hristiyanlığın diğerlerinden üstün olmadığını belirtir; kutsal kitapların, rahipler tarafından değiştirildiğini ve bilgi üzerinde tekel kuran rahiplerin bu bilgileri kimseyle paylaşmayarak toplum üzerinde iktidarlarını sağladıklarını iddia eder; dinsel törenlerin tümünün din adamlarının ticari bir hilesi olduğunu düşünür; en önemlisi ise Tanrıya maddi bir biçim atfeder, onun kaostan türediğini belirtir ve sonrasında da bütün doğayı Tanrı ile özdeşleştirmek suretiyle neredeyse panteizme ulaşır.⁵ Ginzburg'un kitabına adını veren Peynir ve Kurtlar da Menocchio'nun kaos kuramından türemiştir. Menocchio'ya göre toprak, hava, su ve ateş birbirine karışmış ve Tanrı da dahil olmak üzere her şey süttten yapılan peynir ve içinde üreyen kurtlar gibi bu kaos içinden türemiştir (Ginzburg, 1999: 28).

Menocchio'nun düşünceleri boşlukta oluşmamıştır. Ginzburg da Menocchio'yu toplumsal ve tarihsel bir bağlamda ele alır; onun düşüncelerinin oluşmasını ve bu derece rahat ifade edilmesini sağlayan toplumsal koşulları inceler ve şu sonuca ulaşır:

Menocchio'nunki gibi bir vaka, iki büyük tarihsel olay sayesinde mümkün olabildi: Matbaanın icadı ve Reform hareketi. Matbaa ona içinde büyüdüğü sözlü geleneği kitaplarla karşılaştırma ve içindeki fikir ve fantezileri ortaya çıkaracak kelimelerle beslenme imkânı sağlamıştı. Reform ise duygularını dilediği gibi papaya, kardinallere, hükümdarlara değilse bile, köy papazına, hemşerilerine ve engizisyonculara ifade etme cesaretini vermişti (Ginzburg, 1999: 19).

Ginzburg, dönemin bu genel ortamının dışında, 16. yüzyılda bir köylünün nasıl olup da bu derece radikal ve orijinal bir düşünceye sahip olabileceği noktasını ise Menocchio'nun değirmenci kimliği ve bu kimliğin toplumsal rolünde arar. Bu dönemde her köyde olan ve mekân olarak köylerden ayrıksı olan değirmenler, bir değirmenci olan

5 Şunu belirtmek gerekir ki, Menocchio'nun düşünceleri yukarıdaki sırada dizildiği şekli ile net değildir. Burada sadece Menocchio'nun düşüncelerinin orijinalliğini ve istisnaiğini göstermek için bunlara yer verilmiştir. Ginzburg, bu çalışmasında, Menocchio'nun düşüncelerini çelişkili yanları ve bunların arka planları ile beraber ele alır.

Menocchio'nun sıradan bir köy kültürü ile beslenmesini engellemiştir. Üstelik değirmenlerin hem bütün köylülerin bir araya geldiği bir kamusal alan işlevi görmesi hem de yabancıların ve seyyahların kaldığı bir han vazifesi görmesinin, yani oynadığı toplumsal rolün Menocchio'nun düşüncelerinin oluşumundaki etkisinden de bahseder (Ginzburg, 1999: 151). Böylece Ginzburg 16. yüzyılda tek bir insan zihninin işleyiş süreçlerine odaklanmakla beraber, ele aldığı kişiyi toplumdan ayrı bir atomizasyon içinde değil, yaşadığı dönemin tarihsel düzlemi ve içinde bulunduğu toplumsal rol bağlamında değerlendirmiş olur.

Ginzburg, Menocchio üzerinden halk kültürünü yeniden oluşturmayı amaçlar. Bu anlamda Menocchio belki halk kültürünün üzerinden yeniden oluşturulacağı tipiklikte bir karakter değildir, ancak Ginzburg böylesine sınırlı bir vakanın bile temsil edici bir özellikte olabileceğini düşünür. Böylesine istisnai bir karakter hem istatistiksel bir çoğunluğun parçası olmaktan ne anlaşılabilirliğini açıklamaya yardımcı olur hem de halk kültürünün istatistiklerden yola çıkarak yapılan genellemelere ve muktedirlerce saptırılmayan, belgelere yansımayan örtük yanlarını keşfetmemize yardımcı olur (Ginzburg, 1999: 15). Ginzburg, aynı zamanda genelleştirilen bir halk kültürü kavramının ve sınıfsız homojen bir toplum tasavvuruna sahip kolektif zihniyet tarihçiliği geleneğinin yanlışlığını da ortaya koymaya çalışmaktadır. *Annales* ekolünün kurucularından Fransız tarihçi Lucien Febvre'in *The Problem of Unbelief in the Sixteenth Century: The Religion of Rabelais* isimli eseri, zihniyet tarihi çalışmalarının köşe taşlarından. Febvre bu çalışmada Rabelais'in ateist olamayacağı sonucuna 16.yüzyıl kültürel dünyasının ateizme olanak tanımadığı varsayımı üzerinden ulaşır. Bu soyut ve genel geçer 16. yüzyıl insanı tasavvurunu eleştiren Ginzburg (Ginzburg, 1999: 18) aynı dönemi ele aldığı çalışmasında, eğer özne olarak Menocchio değil de, başka birini ele alsaydı, bambaşka sonuçlara ulaşacağını farkındadır ve bu sayede Menocchio üzerinden halk kültürünü ele alırken buradan yola çıkarak genel geçer bir halk kültürü kavramsallaştırmasını ortaya koymamaya da gayret gösterir.

Ginzburg, Menocchio'nun düşüncelerini önce Anabaptizm'le, sonrasında da Luthercilikle karşılaştırır ve her ikisinden de farklı

olduğu sonucuna varır. 16. yüzyılda yaşayan bir değirmencinin bu özgün fikirleri nereden kaynaklanmaktadır öyleyse? Engizisyon mahkemesindeki yargıçları da hayretler içerisinde bırakan bu soruya yanıt vermek için Menocchio'nun okuduğu metinlerle kurduğu ilişki üzerinden kapsamlı bir okuma tarihine girişir. Birçok örnek metinden yola çıkarak Menocchio'nun okuduğu metinleri nasıl deforme ettiğini, neleri öne çıkarırken neleri göz ardı ettiğini, okuduğu yeni kitapların düşünce ikliminde nasıl değişiklikler yarattığını inceler. Menocchio'nun okuduğu metinlerle kurduğu ilişki, düşünce pratikleri ve kişisel deneyimlerine daha net ortaya koyar. Ginzburg, bu okuma tarihi sonucunda, onun özgün düşüncelerinin kitaplarda anlatılanlardan da farklı olduğunu görür.⁶ Ginzburg buradan yola çıkarak şu sonuca ulaşır (Ginzburg, 1999: 58):

Metinden çok onun okuma biçimi önemlidir. Bilinçsiz olarak kendisiyle basılı kâğıt arasına koyduğu perde; bazı kelimeleri ön plana çıkartırken bazılarını karanlıkta bırakan, bir kelimenin anlamını bağrımdan kopararak çekip uzatan, hafızasını etkileyen ve metnin asıl kelimelerini çarptıran bir filtre. Ve bu perde, okuma biçiminin bu anahtarı, sürekli olarak bizi basılı kâğıtta ifade edilen kültürden çok daha farklı bir kültüre, sözlü geleneğe dayalı bir kültüre götürmektedir.

Ginzburg, buradan yola çıkarak Menocchio'nun yazılı üst kültüre ait okuduklarını, sözlü halk kültürünün süzgecinden geçirerek yorumladığı ve düşüncelerindeki özgünlüğün bu noktadan hareketle beslendiği sonucuna ulaşır. Ginzburg'un *Peynir ve Kurtlar* isimli çalışmasının temel amaçlarından birinin Menocchio üzerinden halk kültürünü yeniden kurmak olduğunu ifade etmiştik; Ginzburg, yazılı kültürün argümanlarının bir köy değirmencisinin zihnine nasıl girdiğini, bu değirmencinin de içinde bulunduğu halk kültürünün etkisi bağlamında inceleyerek ele almış olur.

Ginzburg daha sonrasında Menocchio'nun nezdinde halk kültürü ile yüksek kültürün nasıl harmanlandığını inceler. Menocchio'nun özgün düşüncelerine, tanıştığı yazılı kültürü, içinde bulunduğu sözlü

6 Menocchio'nun okuduğu kitapların listesi için bkz. (Ginzburg, 1999:53-54).

halk kültürünün süzgecinden geçirerek okuduğu sonucuna varır. Kitabın temel tartışmalarından biri de halk kültürü ile yüksek kültür arasındaki ilişkidir. Bu ilişki önemlidir, çünkü Ortaçağ Avrupa kültürünün popüler kökenlerine ilişkin önemli açılımlar sağlamaktadır (Ginzburg, 1999: 158). Bu noktada Ginzburg Bakhtin'in *Rabelais ve Dünyası* isimli çalışmasında, ortaçağ ve Rönesans döneminde insan ilişkilerini belirleyen karnavalların izini sürerken tabi sınıfın kültürü ve egemenlerin kültürü arasında kurduğu ilişkiye dikkat çeker. Bakhtin bu çalışmasında resmi kültürün tekil söylemine karşısında halk kültürünün karnavalsı çoklu imgelerinin kültürel yayılmasının üzerinde hassasiyetle durur. Bakhtin'in diyolojisi çoğul anlamlar arasındaki ilişkinin peşinde koşarken böylesi bir etkileşime olanak tanır. Ancak Ginzburg, Bakhtin'in bu ilişkiselliğine önem vermekle beraber karnavallara her türlü otoriteye karşı çıkan bir romantik bir eyleycilik atfetmesini de eleştirir.

Ginzburg'un, özellikle üzerinde hareket ettiği noktalardan biri egemen sınıfların kültürüyle tabi sınıfların kültürünün birbiriyle kurduğu ilişki düzeyidir. Bu nokta Ginzburg'un tarih yazımının, Maduniyet okulundan farklılaştığı noktalardan birini de bizlere sunar. Maduniyet Okulu, Hindistan'da sömürgeci tarih yazımına ve sömürgeciliğe karşı direnirken tarihin öznesi olarak sadece politik elitleri ele alan, Oryantalist epistemolojinin dışına çıkamayan, milliyetçi tarih yazımına bir tepki olarak belirir. (Chakrabarty, 2002: 7) Tarihin öznesinde değişiklik yaratarak o zamana kadar susturulan kitlelerin direnişlerini ve seslerini tarihsel analizlerinin odağına alırlar. O zamana kadar sesi duyulmayan kitleleri tarihin odağına yerleştirme çabaları ve bu uğurda Gramsci'den aldıkları esin Maduniyet Okulu temsilcileriyle Ginzburg'u birbirine yaklaştırır gibi görünse de, aralarındaki farklılıklar benzerliklerden çok daha fazladır. Maduniyet Okulu, maduna seçkinden tamamen farklı bir sosyo-politik alan biçer. Ranajit Guha'ya göre tarih boyunca muktedirlerden bağımsız hareket eden madunların politik eylem ve direnişleri de muktedirlerden bağımsız, ondan etkilenmeyen özerk bir alan oluşturur. (Guha, 1988: 3-4) Maduniyet okulunda kategorik olarak birbirlerini dışlayan madun ve seçkin kategorilerine karşı Ginzburg Menocchio nezdinde yüksek kültür ve halk

kültürü arasındaki etkileşime de dikkat çekmek istemektedir. Bu ilişki düzeyi, sınıfların dışarıya karşı geçirimsiz, kendi içlerindeyse homojen oldukları varsayımını derinden sarsar. Bu anlamda, Menocchio'nun kaos kuramı ve dini, ahlakî bir öğretilere indirgeyen düşüncelerinin özgünlüğü bu kültürel etkileşimin somut tezahürlerindedir.

Menocchio'nun kaos kuramı, Tanrının kaos kuramından türediğini savunurken ona maddi bir temel biçmekteydi. Menocchio, mahkeme, kaos kuramını *Fierretto della Bibbia* ve Foresti'nin *Supplementum Supplementi delle croniche* adlı kitaplardan esinlenerek kendi ürettiğini söylemekteydi; halbuki bu kitaplarda Menocchio'yu bu tarzda bir soyutlamaya ulaştıracak veriler bulunmamaktaydı. Ginzburg'a göre kaos kuramı daha çok Menocchio'nun bu okuduklarının, tanrıyı maddi bir temele indirgeyen halk inancı ile ilintili olduğunu düşünmekte ve Menocchio'nun zihinsel işleyişinin iki kültür arasında bir sentez yarattığı sonucuna ulaşmaktaydı.⁷ Menocchio'nun dini ahlaki öğelere indiren tutumu da bu anlamda üzerindeki halk kültürünün etkisinin bir dışavurumuydu (Ginzburg, 1999: 62-67).

Bu noktada Ginzburg'un, Menocchio'nun okuma tarihini yazarken, zihinsel işleyişine sıkça müdahale ettiğini, hatta Ginzburg'un kendi hayal gücünün, Menocchio'nun düşünme süreçlerinin canlandırılmasında önemli bir rol oynadığını söyleyebilmek mümkündür. Öyle ki kimi yerlerde Menocchio sanki gerçekte yaşamış olan bir kişi değil de, Ginzburg'un yarattığı ve düşündürdüğü bir roman kahramanıymış izlenimi bırakır okuyucuda. Kanımca tarihçinin bunu yapmasının sebebi, üzerinde hareket ettiği engizisyon kayıtlarına fazlaca güvenmemesi ve buradan doğan boşluğu kapatmak istemesidir. Üstelik zaten Ginzburg, tarih ile edebiyat arasında bir ilişki kurarken kişilikleri yeniden kurmaya çalıştığını belirtmişti; *Peynir ve Kurtlar'* da da engizisyon kayıtlarından yola çıkarak Menocchio'nun zihinsel ve ahlaki dünyasını yeniden kurduğunu ifade eder (Ginzburg, 1993: 23). Bu noktada şunu hatırlatmak gerekir ki Ginzburg bu yeniden kurmayı bir boşlukta gerçekleştirmemekte, Menocchio'nun düşünsel süreçlerine

7 Menocchio'nun kaos kuramı ve bunun halk kültürüyle ilişkilerinin daha ayrıntılı bir analizi için bkz., (Ginzburg, 1999: 78 – 86).

müdahalede bulunurken, belgeleri ve gündelik yaşamın kendisini “gerçek” bir veri olarak ele alıp bunları yorumlayarak sürece müdahil olarak katılmaktadır.

Sonuç

Mikro tarihçilik anlayışı, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren niceliksel yöntemleri kullanarak genelleştirici sonuçlara ulaşan sosyal tarihçiliğe ve bu doğrultuda şekillenen büyük anlatılara karşı bir tepki niteliğinde ortaya çıkmıştı. Topluma teleskopla bakarak ve nicel yöntemleri kullanarak gerçekleştirilen büyük anlatılara karşı, sıradan insanların gündelik yaşamını mikroskopla inceleyecek bir tarih yazımını arzuluyorlardı. Büyük anlatılara meydan okumaları iki damardan besleniyordu. Etiksel anlamda makro teorilerin sıradan insanları görmezden geldiğini düşünüyorlar ve onları tarihsel analizlerinin merkezine oturtarak tarihi insanileştirmeye çalışıyorlardı. Yöntemsel açıdan ise niceliksel yöntemlerin hem somut yaşamın gerçekliğini yakalama ve kurma noktasında başarısız olduğunu, hem de “niçin” sorusuna cevap vermekten uzak olduğunu düşünmekteydiler.

Ginzburg, mikro tarihçilik anlayışının en önemli temsilcilerinden biridir. Nasıl sorusuna cevap vermekten uzak bulduğu niceliksel yöntemlerin yerine sosyal antropolojiden beslenen betimleyici yöntemleri kullanan Ginzburg, anlatılar ve belgeler arasında kurduğu ilişki ile de mikro tarihçiliğin tarih yazımını en net şekilde ortaya koymaktadır. Belgelerden yola çıkarak gerçekliği yeniden kurmaya çalışmakta, bunu yaparken ise belgelerin sınırını anlatılar yoluyla çizmektedir. Belgeler ile anlatılar arasında kurduğu bu dengeleyici ilişki aslında daha geniş çapta edebiyat ile tarih arasında kurulan ilişkidir. Ginzburg, tarihin edebi yönü ile bilimsel yönünü birbirlerine rağmen değil bir arada var olabilen öğeler olarak ele alır. Bu sayede ne postmodernizmin kurguculuğuna ne de pozitivist tarih yazımının retorik dışı bilimselliğine yakın durur.

Ginzburg nesnel bir gerçekliğin var olduğuna inanır. Tarihçinin görevi bu gerçeklerden hareket ederek, geçmişini yeniden kurmaktır. Bu yeniden inşa gerçekliği dayalı olarak üretilen hipotezlerle sağlanacak-

tır. Kendisi de mikro tarihçiliğin en billur örneklerinden biri olan *Peynir ve Kurtlar* da bunu yapar ve sıra dışı bir değirmenci olan Menocchio'nun engizisyon kayıtlarına yansımış olan düşünceleri üzerinden halk kültürünü yeniden kurar. Bunu yaparken sadece belgelerle yetinmez, bir dedektif gibi gündelik yaşama, mahkeme kayıtlarına ait sembollerini yorumlar ve anlatılardan yararlanır. Menocchio'yu dönemden ve toplumdaki bağımsız atomize bir birey olarak ele almaz. Radikal düşüncelerinin oluşumunda, reform ve matbaanın icadı ile şekillenen dönemin etkilerini ve bir değirmenci olmanın getirdiği toplumsal rolün Menocchio üzerindeki etkilerine değinir. Menocchio'nun kapsamlı bir okuma analizine girişir ve onun okuduğu kitapları kendi halk kültürü tarafından şekillenen zihinsel süzgeçinden geçirerek değerlendirdiği sonucuna ulaşır. Ginzburg'a bu özgünlükte düşünceler ise Menocchio'nun nezdinde halk kültürü ile yazılı yüksek kültürün sentezinden ortaya çıkmaktadır.

Iggers'a göre 20. yüzyılın ikinci yarısında tarih yazımına damgasını vuran tartışma nesnel bir gerçekliğin var olduğuna dair duyulan kuşku olmuştur. Lawrence Stone "Anlatıların Dirilişi" isimli ünlü makalesiyle tarihin tutarlı bir bilimsel açıklamasının mümkün olmadığını belirtmeye çalışmış, ama tarihsel anlatıların kendisini reddetmemiştir (Stone, 1979). Postmodernist tarihçiler ise nesnel bir gerçekliğin olmadığı noktasından yola çıkarak gerçek ile kurgu arasındaki ayrımı silikleştirmektedirler.

Değerlendirme kriterini nesnel bir gerçekliğin var olup olmadığına dair duyulan kanı olarak ele aldığımız vakit, Ginzburg'un, nesnel bir gerçekliğin varlığına ilişkin olarak duyduğu inanç, onu postmodernist tarih yazımından ziyade eleştirdiği sosyal tarihçilik anlayışına daha fazla yanaştırır. Mikro tarihçiler postmodernist meslektaşlarından farklı olarak metnin dışında bir gerçeklik olduğuna inanmakta ancak bu gerçekliğin lineer olmadığını ve heterojen olduğunu, dolayısıyla tutarlı bir anlatısının oluşturulmasının mümkün olmadığını göstermeye çalışmaktaydılar. Bu nedenle sosyal tarihçilik anlayışına ciddi eleştiriler getirmekle beraber bu paradigma ile aralarına post-modernist tarihçilerin yaptığı anlamıyla bir Çin Seddi örmemektedirler.

Geoff Elley ve Keith Nield, totalize edilmiş bir toplumun reddinin, toplumun ve toplumsallığın reddi anlamına gelmediği uyarısında bulunmaktadır (Elley ve Nield, 1997: 377). Bu perspektiften bakıldığı zaman, Hobsbawm'ın aynı dünyayı incelediğimiz sürece dünyaya teleskop yerine mikroskopla bakmayı ve mikrokozmos ile makrokozmos arasında bir seçim yapmayı yöntemsel bir tercih olarak nitelendirmesi daha da anlam kazanmaktadır (Hobsbawm, 1999b: 290-291).

Mikro tarihçilik, tarihsel bir gerçekliği reddetmeden, tarih yazımının öznelerini marjnlere kaydırarak gündelik yaşamın tarihine yönelir. Büyük anlatıları reddeder ancak tarihsel anlatının kendisini reddetmez, aksine tarihsel anlatıların sınırlarını genişletir. Bu anlamda mikro tarih geleneğinin genel bir muhasebesi içinde tarihçiye düşen görev, sosyal bilimlerin genelleştirici tartışmalarından yararlanırken, mikro tarihçilerin tarih yazımına kattığı somutluktan da yararlanmaları ve tarihi insani bir çehreye büründürmeleridir. Bir başka deyişle, topluma teleskopun yanında mikroskopla da bakmak; ama topluma bakmaktan hiç vazgeçmemek.

Kaynakça

- Ali, Tarık (1998). *Introduction in 1968: Marching the Streets*. Tarık Ali ve S. Watkins (der.) London: Bloomsbury.
- Burke, Peter (2005). *Tarih ve Toplumsal Kuram*. Çev., Mete Tuncay. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Burke, Peter (2004). *What is Cultural History*. Cambridge: Polity.
- Chakrabarty, Dipesh (2002). "A Small History of Subaltern Studies." *Habitations of Modernity: Essays in the Wake of Subaltern Studies* içinde. Chicago: University of Chicago. 3-19.
- Clark, Elisabeth Ann (2004). *History, Theory, Text*. Cambridge: Harvard University.
- Eley, Geoff (1996). "Is All the World a Text? From Social History to the History of Society Two Decades Later." *The Historic Turn in the Human Sciences*, Terrence. J. Mc Donald (der.) içinde. Ann Arbor: Michigan State University. 193-245.

- Eley, Geoff ve Nield, Keith (1997). "Starting Over: the Present, the Post-Modern and the Moment of Social History" *The Postmodern History Reader*, Keith Jenkins (der.) içinde. London: Routledge. 366-380.
- Geertz, Clifford. (1973) "Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture." *The Interpretations of Cultures* içinde. New York: Basic Books. 3-30.
- Ginzburg, Carlo (1991). "Checking the Evidence: The Judge and the Historian." *Critical Inquiry* 18(1): 79-92.
- Ginzburg, Carlo (2005). "Conversation with Orion". Çev., Giovanni Zanalda. *Perspectives* 43 (5). <http://www.historians.org/perspectives/issues/2005/0505/0505/arc1.cfm.html>. Erişim Tarihi: 02.04.2012.
- Ginzburg, Carlo (1999b). *History, Rhetoric and Proof*. Hanover: University Press of New England.
- Ginzburg, Carlo (1993). "Microhistory Two or Three Things That I Know about It." Çev., John ve Anne C. Tedeschi, *Critical Inquiry* 20 (1): 10-35.
- Ginzburg, Carlo (2003). "On the Dark Side of History: Carlo Ginzburg talks to Trygve Riiser Gundersen." Çev., J. Basil Comlshaw. <http://www.eurozine.com/articles/2003-07-11-ginzburg-en.html> Erişim Tarihi:07.11.2003
- Ginzburg, Carlo (1999). *Peynir ve Kurtlar*. Çev., Ayşen Gür. İstanbul: Metis.
- Ginzburg, Carlo (1992). *The Night Battles*. Çev., John ve Anne Tedeschi. Baltimore: Johns Hopkins University.
- Guha, Ranajit (1988). "On some Aspect of the Historiography of Colonial India." *Selected Subaltern Studies*, Ranajit Guha ve G. C. Spivak (der.) içinde. Oxford: Oxford University Press. 1-9.
- Iggers, George (2000). *Bilimsel Nesnellikten Post Modernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*. Çev., Gül Çağalı Güven, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Iggers, George G (1984). *New Directions in European Historiography*. Middletown: Wesleyan University Press.
- Hobsbawm, Eric (1999b). "Anlatının Canlanması Üzerine", *Tarih Üzerine* içinde. Çev., Osman Akinhay. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Hobsbawm, Eric (1999). "Aşağıdan Tarih", *Tarih Üzerine* içinde. Çev., Osman Akinhay, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Hobsbawm, Eric (?). *Kısa Yirminci Yüzyıl Tarihi 1914-1991: Aşırıklar Çağı*. Çev., Yavuz Alogan. İstanbul: Sarmal.
- Joyce, Patrick. (1997) "The End of Social History." *The Postmodern History Reader*, Ketih Jenkins (der.) içinde. London: Routledge. 341-366.
- Kaye, Harvey J. (1995). *The British Marxist Historians*, New York: St Martin's Press.
- Levi, Giovanni (1991). "On Microhistory", *New Perspectives on Historical Writing*, Peter Burke (der.) içinde. Penna: University Park. 93-113.
- Marcuse, Herbert (1968). *Tek Boyutlu İnsan*, Çev., Seçkin Çağan. İstanbul: May.
- Meddick, Hans. (1995) " 'Missioners in the Rawboat' Ethnological Ways of Knowing as a Challenge to Social History", *The History of Everyday Life*, Alf Lütke (der.) içinde. Çev., William Templer. New Jersey: Princeton. 41-71.
- Revel, Jacques (2000). *Microanalysis and the Construction of the Social*. Çev., Arthur Goldhammer, <http://www.celat.ulaval.ca/histoire.memoire/histoire/cape2/revel.html>.
- Schutte, Anne Jacobson. (1976). "Carlo Ginzburg", *The Journal of Modern History* 48(2): 296-315.
- Stone, Lawrence (1979). "The Revival of Narrative: Reflections on a New Old History", *Past and Present* 85:3-24.
- Thompson, Edward P. (1968). *The Making of the English Working Class*, Harmondsworth: Penguin Books.
- Zambelli, P. (1985). "From Menocchio to Piero Della Francesca: The Work of Carlo Ginzburg", *The Historical Journal* 28(4): 983-999.

